

Selma Doborac, režiserka

Vse vojne so enake

Pretekli vikend je filmski festival Kino Otok obiskala režiserka dokumentarnega filma *Ti prestresljivi tresoči časi* (2016), esejističnega filmskega zapisa vojne v Bosni in Hercegovini. V svojih delih išče mejo med resničnim in namišljenim, preizprašuje semiotične znake, ki postajajo samouevni in išče način, kako ujeti neubesedljivo – izkušnjo vojne.

Dokumentarni film *Ti prestresljivi tresoči časi* je izrazito esejističen, besedilo predstavlja enakovreden del filma kot posnetki. Kako je nastajal film, kje se je rodila ideja?

Film sestavljajo posnetki propadajočih hiš brez prebivalcev, ki jih lahko najdemo povsod v Bosni in Hercegovini. Njihovo pričevanje je mirno, nevsiljivo in preprosto, a povedo veliko. Na nek način so tragične, a ne na prvo žogo, tragedija je le tiho prisotna. Močan motiv so, ne predstavljajo le vseh izginulih ljudi, temveč tudi kulturo in način življenja, ki sta izginila in še izginjata. Besedilo po drugi strani je zelo raznoliko, narator skuša tematiko osvetliti z različnih perspektiv. Vsemu temu sem dodala avtentične posnetke vojne, posnel jih je znanec, učitelj, ki je rad dokumentiral svoje življenje, že pred vojno. Zanimivo se mi je zdelo, da je posnetke ustvaril posameznik, niso bili posneti z namenom predvajanja na televiziji na primer. Načrtno sem izbrala nevtralne posnetke, boljše sovpadajo z besedilom, ki je bolj kompleksno in odkrito.

Kdaj ste sami zapustili državo?

Decembra 1993, leto in pol po začetku vojne. Preselili sva se le midve z mamo, uspelo nama je dobiti papirje preko mamine znanke v Lintzu in pobegniti. Zame je bila sprememba lažja kot za njo, otrok nima tako izdelanega življenja in je bolj prilagodljiv. Kasneje sem na Dunaju šturidala umetnost medijev in nato film, tam živim še danes.

Svojo ustvarjalno pot usmerjate v dokumentarni film. Je vaša izkušnja iz otroštva na nek način povezana s tem raziskovanjem in iskanjem resnice?

Morda res. Od nekdanj sem rada fotografirala, s fotografijami lahko izraziš nekaj, kar že obstaja v resničnosti, ti nato to le uokviriš. Dovolj je situacij in okoliščin, ki so že tam, ne zdi se mi potrebno izmišljati novih stvari. Ogromno kompleksnosti nas obdaja, ki zahtevajo premislek, na primer problemi, ki se dotikajo družbe. Že sama pokrajina veliko izraža, o načinu življenja in kulturi prebivalcev. Kraj, ki je zapuščen, veliko sporoča, mar ne? Seveda razmisliš o tem, kako boš izbrano tematiko predstavil, kakšen okvir boš izbral, da bo sporočilo prenešeno.

Vojna je pravzaprav neizbrisljiva, drži?

Ljudje, ki so preživeli vojno, so zaznamovani s to izkušnjo, tega ni mogoče razumeti, dokler česa takšnega ne doživiš. Nekateri o tem nikoli ne govorijo, spet drugim se zdi pomembno, da na to opozarjajo, vsak ima svoj pristop za soočanje s tem. Razviješ drugačen občutek za življenje, druge stvari postanejo pomembne. Neverjetno je, kako vzdržljivi smo ljudje, če pomislimo na vojno v Siriji, se zavedate, kako dolgo že traja? Kako dolgo že ti ljudje živijo v vojni?

Se je bilo težko vrniti k tej tematiki, ki ste ji davno ubežali?

Ves čas se vračamo k vprašanju, kakšni mehanizmi v človeku sprožijo vojno, sama menim, da je to vzorec, ki ga ljudje nosimo v sebi že od pradavnine. Ta nastavek za konflikt je vpet v strukturo družbe. Kadar govorim o vojni v Bosni in Hercegovini, je enako, kot če govorim o katerikoli drugi vojni, vse vojne so enake. Seveda so primeri različni, a bistvo ostaja enako, opozarjati na nekaj, česar ne bi smelo biti.

Kako pogosto se vračate v Bosno in Hercegovino? Kako državo vidite danes?

Nekajkrat letno, tam imam stare starše, očeta in prijatelje. Daytonov sporazum, ki je bil podpisan po vojni, ni bil ustvarjen za prihodnost ljudi. Država v državi, ki danes sestavlja Bosno in Hercegovino, še vedno ustvarja napetosti in konflikte. Enakovrednost glasov v parlamentu vedno znova vodi v nesoglasja, saj je del prebivalstva še vedno zavezan Srbiji, ki zagovarja druge interese kot bosanski narod. To so izjemno kompleksna vprašanja, rešitev pa še kar ni. Med ljudmi je ogromno revščine, vseeno pa je kar nekaj takšnih, ki so med vojno prišli do večjih količin denarja. Sama nisem pravi naslov za tovrstna vprašanja, vseeno ne živim tam, zato težko prikažem pravo sliko.

Pri ustvarjanju dokumentarnih filmov dajete prednost informativnosti ali izrazu občutkov, ki vas prevevajo?

Menim, da gre pri meni za istočasno kombinacijo obojega. Nekaj vidim, to začutim, nato se ti občutki prenesejo v intelektualni jezik. Čeprav gre sprva za občutke, se jih trudim racionalno osmisliti in umestiti v širši kontekst. Ko ustvarjam film, hkrati pišem besedilo, iščem lokacije, naravno se vse skupaj sestavi. Za fotografijo ne potrebuješ toliko besed, da jo razložiš, pri filmu je drugače, že potrebuje bolj trdno dejstveno podlago. Sama želim, da si občinstvo moje filme ogleda v kino dvorani ali teatru. Okolje se mi zdi pomembno, tema in tišina omogočata prostor za koncentracijo in refleksijo.

Kako pomembno je za vas vprašanje objektivnosti?

Všeč mi je oblika esejističnega dokumentarnega filma, to so kategorije, ki jih je težko strogo umestiti med druge žanre. Gibljejo se med resničnim in umetnim, meja je premična. Ob ogledu dokumentarnih filmov imamo vedno občutek, da gledamo nekaj, kar je v celoti resnično, a že sama postavitve kamere je odločitev, ki jo je nekdo sprejel. Vedno gre za interpretacijo, čeprav skuša biti objektivna. Zato v dokumentarnem filmu Tisti pretresljivi tresoči časi nagovarjam gledalca z vprašanji, je posnetek, ki ga prikazujem, resničnost ali le njen posnetek? Kaj je v celoti resnično? Blizu mi je esejistika, čeprav pišeš o idejah in dejstvih, je jasno, da se teme lotevaš s svojega, trenutnega osebnega vidika. Če bi isto stvar napisal nekaj mesecev ali let kasneje, bi bil rezultat drugačen. Esej je ogledalo tvojega uma, svobode, ki se v njem nahaja. Čeprav temelji v resničnem dogajanju, se razvije v filozofske interpretacije avtorja.

Kako pristopate k novemu projektu?

Ogromno berem, veliko časa namenim raziskovanju, iskanju lokacij in različnih virov. Kot sem omenila, v filme redko vključujem ljudi, težava nastane pri iskanju ustreznih posameznikov, ki bi lahko natančno in na pravi način izrazili tisto, kar želiš s filmom sporočiti. Po vsem tem iskanju nato vse zavržem, se osvobodim in osredotočim na svoje lastne refleksije. Veliko discipline je potrebno, da se posvetiš delu, se odmakneš od okolice in ohranjaš fokus.

**Interview Petra Godeša, Selma Doborac
ONAPLUS, Izola/Ljubljana, 05.06.2017**